

Olovsko svetište danas

Zdenka Miletić

Tek što je sunce krenulo na svoje dnevno putovanje, uputih se i ja autocestom iz Sarajeva kroz divne krajolike preko planine Ozrena. Autobus vijuga, penje se kroz zelenilo šuma, a svježina zraka podsjeća na proljeće i tek ocvjetale behare. Zaustavismo se u Olovu. Iziđoh iz autobusa u sasvim novom dijelu naselja koje mještani nazivaju Čaršija Olovo, a niklo je iza drugog svjetskog rata. Staro Olovo, koje nazivaju Gornje, smjestilo se visoko gore, skoro do pod sam vrh Kleka. Prijedoh most na rijeci Bioštica, a isto tako s asfaltne ceste na stari rimski put s dobro očuvanom kaldrmom iz srednjeg vijeka, koji vodi kroz stari dio mjesta. Tim su putem za vrijeme bosanske državne samostalnosti prolazile karavane od 300 konja natovarenih kovinom olovom u Dubrovnik. Put je strm i svaki korak postaje naporniji. Kuće i džamija razmještene su po strani obronaka redajući se jedne iznad drugih. Stigoh do pod same stijene, gdje se nalazi nova crkva, a nekad je tu bila stara i samostan. Danas je tu uz crkvu samo kuća u kojoj živi stalni svećenik. Crkva je posvećena blaženoj Gospi. Zanimljiva je povijest ovog čuvenog svetišta, takoreći bez katolika, pa ću se malo zaustaviti na tome.

Olovo se kao rudnik spominje 1382. g. jer je tada počelo jače iskorištavanje i trgovina olovom. Ta se kovina vadila i po drugim rudnicima (Srebrenica) ali je ovdje posebnog svojstva, meko, tzv. plumbum dulce. Sigurno je da je mjesto dobilo ime po rudniku, a u 14. i 15. stoljeću razvija se u veliko rudarsko naselje. Na vrhu stožastog brijega sjeverozapadno od crkve ostaci su zidina tvrđave Olovac iz 15. stoljeća.

Olovski se samostan spominje već 1375. g., a za crkvu se smatra da je od vajkada. Služili su je svećenici iz okolnih samostana dok se franjevci ovdje ne nastaniše. U doba bosanske državne samostalnosti stoji u Olovu i samostan i crkva, koju lijepim darovima darivaju kraljica Katarina, žena Tome, i njezina sestra, Marija žena Ivana Crnojevića, gospodara Crne Gore.

O događajima koji su uslijedili nadiranjem Turaka u Bosnu putopisac A. Grgičević piše: »Kad su Turci htjeli u Zvorniku crkvu pretvoriti u džamiju, uklonila se slika Bl. Gospe iz crkve i naslonila uz jedno stablo kraj Drine. Jedan objestan konjanik udario je sliku kopljem, ali ga razbješneli konj sunovrati u Drinu, a slika se pojavila na lijepom brijegu jedan sat hoda od Olova u selu Bakići. Našavši sliku, kršćani sagrađiše na tom mjestu crkvu«. Od te crkve vide se danas samo temelji zarasli u drveće i žbunje. Međutim, čudotvorna slika (rađena na omorikinoj dasci) čuvala se u olovskoj crkvi, a uoči Velike Gospojine u noći krenula bi procesija s bakljama i upaljenim fenjerima na čelu sa svećentvom, te pukom domaćim i stranim putem dugim jedan sat hoda do

crkve u Bakićima. Slika je naprijed nošena. Tu se u crkvi molilo, ispovijedalo, mise i propovijedi slušale. Po završetku svečanosti slika je vraćena u samostansku crkvu radi sigurnosti. Putopisci o. Franjo Varadinac i o. Pavao iz Rovinja kažu da su hodočastili na Gospine blagdane i inovjerci iz Bugarske, Srbije i Albanije radi ozdravljenja. Čudotvorna slika predstavljala je Majku Božju prekrizanih ruku na prsima, a u krilu joj leži dijete Isus, dok joj dva anđela drže krunu nad glavom. Stajala je na sredini lijevog crkvenog zida. Međutim, na oltaru — čini se da je bio samo jedan — postavljena je oltarska slika koja predstavlja uznesenje Majke Božje na nebo.

Padom Bosne pod Turke 1463. g. i nakon kaznenih ekspedicija 1525. više je samostana porušeno. Olovski je tada bio pošteđen, vjerovatno radi hodočasničkog ugleda crkve. Ali kroz samo 140 godina turske okupacije dosta je članova ovog samostana ubijeno, mučeno, dosta novaca izdato za oslobađanje zatvorenika, za razne globe i namete. Samostan pada u dugove. U drugoj polovici 17. stoljeća počinje iseljavanje katolika u krajeve preko Save: Ilok, Vukovar, Baju i dr., a u samostanu ostade samo jedan svećenik. Skupljanjem milostinje u Italiji i drugim katoličkim zemljama, samostan je krizu prebrodio i opet se naselio. U doba bečkih ratova (1683. — 1697.) i pobjede Eugena Savojskog, jedan ugledni službenik austro-ugarske vlasti ponudi Sefer-paši bosanskome da plati cijeli dug samostana i crkve u Olovu, da se dopuste hodočašća. To se shvatilo kao upletanje u unutrašnje stvari. Nakon povlačenja austrijske vojske muslimani se teško svete bosanskim katolicima. Ne mogoše gledati da se skupljaju u olovskom svetištu, pa su u noći između 1. i 2. kolovoza 1704. g. zapaljeni i posve izgorjeli i crkva i samostan. Iza tog strašnog događaja nestade preko noći franjevaca i katoličkog puka iz Olova. Ciganin Kotoman, mučen teškom bolešću i osjećajem krivnje, odao je kako mu je Sefer-paša dao konja i dva dukata da potajno zapali samostan i crkvu.

Oko dvjesta i nešto više godina bila je praznina, ali poštivanje svetišta nije iščezlo. Hodočastilo se na tužno zgarište. Nakon propasti turskog gospodstva, godine 1886., 5000 hodočasnika skupilo je milodare da se podigne drvena kapela s tornjem. Zub vremena srušio ju je 1913. Nakon deset godina, 1923. organiziran je odbor za gradnju nove crkve kojoj je 1936. blagoslovljen križ i pričvršćen na kupolu.

Kad se 1886. g. počelo raditi na obnovi olovskog svetišta, pobudilo se veliko zanimanje za tu starinu. Skupljane su i narodne pjesme o Olovu, među kojima i ova zabilježena u Tarčinu. Sadržaj joj se odnosi na sretno dobivenu dozvolu za obnovu crkve jer su se dozvole teško dobivale iz Carigrada i uz veliko mito. Pjesma je u desetercu, a glasi:

Čador vezla Anica djevojka,
 Vezla ga je devet godin' dana,
 U devetoj bila ga dovezla,
 Pa ga šalje caru čestitome.
 Čador prima care od Stambola,
 Čador prima, a uzdarje daje.
 Najpr' je šalje nebrojeno blago,
 Al' to Ana ni gledati neće.
 Zatim šalje dību¹ u čagetu,
 Al' to Ana ni gledati neće.
 Onda šalje mlada hazuadara²
 I uz njega trinaest robinja,
 Ni to Ana ni gledati neće.
 Pitao je care od Stambola:
 »Oj bora ti, lijepa djevojko,
 Ja šta bi' ti mladog darovao?«
 Njemu Ana knjigom odgovara:
 »Hvala tebi na tvojem darim'
 Ja ti dara neću ni jednoga,
 Neg' te molim, care gospodine,
 Ljubeći ti i noge i ruke
 I zemljicu, gdje ti mestva³ staje,
 Daj mi izum⁴ da moliti smidem!«
 Car joj na to sitnu knjigu piše:
 »Izum tebi, lijepa djevojko,
 Štogod imam u mojemu carstvu
 Poklonit ću tebi za uzdarje.«
 Knjigu prima Anica djevojka,
 Knjigu prima, drugu otpisuje,
 Pa je šalje caru čestitome:
 »Sultan care, iza gore sunce,
 Ako si mi izum učinio,
 Dopusti mi da sagradim crkvu,
 U Olovu mjestu čestitome!«
 Njojzi care knjigom odgovara:
 »Izum tebi lijepa djevojko,
 Gradi crkvu dugu i široku,
 I ja ću ti darovati crkvu,
 Suhim zlatom i dragim kamenjem!«
 Knjigu štije Anica djevojka,
 Knjigu štije, Bogu zahvaljuje.
 P' onda ide fratra Marijanu,
 Ovako je njemu govorila:
 »Sveti oče, fratre Marijane,
 Car je meni izum dopustio,
 Da sagradim u Olovu crkvu,
 I sam mi je knjigom obećao,
 Da će crkvu carski darivati,
 Darivati žeženijem zlatom,
 Suhim zlatom i dragim kamenjem.
 Nego ne znam što ću učiniti,
 Kom ću svecu crkvu posvetiti.«
 Progovara fratar Marijane:
 »Kćeri moja, Anice, djevojko,
 Kada sada kući svojoj dođeš,
 Pomoli se svetim apoštolim',
 Apoštolim' i Petru i Pavlu;
 Oni će te u snu naučiti,
 Kom ćeš svecu crkvu posvetiti.
 A kad sjutra b'jeli danak svane,
 Doć' ćeš k meni, moja kćeri draga,
 I ja ću ti sanak tolkovati.⁵«
 Kad to čula Anica djevojka,
 Ljubi starca u desnicu ruku;
 Pravo ide svomu b'jelu dvorcu,
 Pa se moli svetim apoštolim',
 Apoštolim' i Petru i Pavlu,
 I sve čini, što joj fratar kaza...

U snu ukaza joj se presveta Djevica s mnogim anđelima, pa joj govori da posveti crkvu njenom uznesenju. U jutro je sve fratra kazala, a fratar je u prvu nedjelju puku oglasio gdje valja da se crkva gradi.

...
 Puk je r'ječi za Boga primio,
 Te svom dušom latio se rada:
 Jedni krče st'jenje i kamenje,
 Drugi idu u proplanke guste,
 Da za crkvu otesaju grede.
 Treći opet latili se rada,
 Izrađuju svakakve alate.
 Malo zatim vrijeme postanulo,
 Baš ne prošla ni godina dana,
 B'jela crkva bješe sazidana.
 I silni se narod sakupio
 Oko b'jele bogomolje crkve:
 Neki jedu hljeba bijeloga,
 Prismakuju ovinom mesom,
 Zal'jevaju crvenijem vinom;
 Drugi opet puškama popucuju,
 A djevojke kolo uhvatile...

U to je doba fratar Marijan ušao u crkvu, pred oltarom triput pokleknuo, svetu misu rekao i puku govorio: radostan su dan dočekali, neka zahvale velikome Bogu i sultanu. Narod je to učinio.

...
 Pa se onda veseo rasuo
 Svojim kućam' sitno pjevajući,
 Pjevajući i puškarajući
 I hvaleći Boga velikoga
 I presvetu djevicu Mariju;
 Pomogo nas Isus i Marija
 I svi sveti Božji ugodnici.
 Često puta u Olovo ravno
 Silazili i Boga hvalili,
 Od Djevice pomoć dobivali
 Našim poljim', njivam', i livadam',
 Našoj stoci i našem blagu,
 I najposl'je postigli spasenje
 I u raju božije naselje.
 Sve po molbam presvete Djevice
 I po volji Boga velikoga.

(Ovu sam pjesmu našla u časopisu *Vrhbosna* za god. 1889.)

Olovo je danas nastanjeno uglavnom Muslimanima. Srba ima dobar postotak, naročito u selima okoliće. Hrvata-katolika je vrlo malo, nekoliko obitelji doseljenih u novi dio Olova. Lijepa crkva od tesanog kamena služi hodočasnici, ali je i spomenik slavne prošlosti bosanskih katolika u ovim krajevima. Zvono svakodnevno najavljuje pozdravljenje Gospino, a njegov se zvuk odbija od stijena Kleka šireći se visoko iznad naselja. Hodočasnici dolaze u to čudotvorno svetište, među njima su redoviti i stanovnici Iloka. Obilaze oni to svoje pradjedovsko tlo, a u srcu im nostalgično odjekuju stihovi S. S. Kranjčevića:

»Ja domovinu imam;
 Tek u srcu je nosim,
 I brda joj i dol...«

Sunce planulo u žarke prve popodneve sate. Silazim starom rimskom kaldrmom u Čaršiju i skrećem k autobusnoj stanici. Žena u dimijama, povezanog glave jemenijom⁶ približi mi se riječima: »Hoće li brzo autobus?« »Ne znam, hanumo,⁷ vidjet ćemo«, odgovorih. Uskoro se smjestismo u pristigli autobus i krenusmo vijugavom cestom prema Sarajevu.

¹ dība — svilena tkanina
² hazuadar — blagajnik
³ mestve — vrsta obuće
⁴ izum — dozvola
⁵ tolkovati — tumačiti

⁶ jemenija — vrsta marame
⁷ hanuma — gospoda